

УДК 347.9

DOI <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2024.85.1.40>

СУДОВИЙ КОНТРОЛЬ В АСПЕКТІ ВИКОНАННЯ СУДОВИХ РІШЕНЬ ЩОДО МАЙНОВИХ ПРАВ У ЦИВІЛЬНИХ СПРАВАХ

Жукевич І.В.,
*кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри права та публічного управління
Закладу вищої освіти «Університет Короля Данила»
ORCID: 0000-0001-7332-1014
e-mail: zhiv123@ukr.net*

Жукевич І.В. Судовий контроль в аспекті виконання судових рішень щодо майнових прав у цивільних справах.

Виконання судового рішення є невід'ємною складовою права кожного на судовий захист, яка охоплює, зокрема, законодавчо визначений комплекс дій, спрямованих на захист і відновлення порушених прав, свобод, законних інтересів фізичних та юридичних осіб, суспільства, держави. Це кінцевий етап юрисдикційної (правозахисної) діяльності, без реалізації якого втрачається сенс попередньої діяльності суду, оскільки саме виконанням рішення суду завершується процес захисту суб'єктивних майнових та особистих не майнових прав громадян і юридичних осіб шляхом їх фактичної реалізації у спосіб та порядок, визначений Конституцією та законами України. Однак незаконні рішення або неправомірні дії виконавця, так само як і його бездіяльність, можуть значно ускладнювати, перешкоджати або навіть унеможливити виконання рішення, тим самим порушувати права учасників правовідносин. Тому серед основних засад виконавчого провадження у Законі України «Про виконавче провадження» виокремлено забезпечення права на оскарження рішень, дій чи бездіяльності державних та приватних виконавців, реалізація якого має важливе значення для забезпечення майнових прав. Таким чином, захист майнових прав здійснюється у позовному провадженні, а також у спосіб оскарження рішення, дії або бездіяльності державного виконавця чи іншої посадової особи державної виконавчої служби. Задля забезпечення виконання судового рішення, яке стосується майнових прав, виконавець зобов'язаний вживати передбачених законодавством заходів щодо примусового виконання рішень, неупереджено, ефективно, своєчасно і в повному обсязі вчиняти виконавчі дії. У протилежному випадку діяльність виконавця піддається судовому контролю шляхом подання скарги до цивільного суду, який ухвалив рішення, що підлягає виконанню і стосується майнових прав. До того ж, судовий контроль може проявлятися шляхом відхилення судом запитів виконавця, які стосуються цивільної справи про захист майнових прав. Тобто, судовий контроль за виконанням судових рішень щодо майнових прав у цивільних справах може здійснюватися двома способами, кожен з яких у підсумку спрямований на захист цивільних майнових прав особи.

Ключові слова: судовий контроль, цивільний процес, цивільне судочинство, майнове цивільне право, виконання судових рішень, виконавче провадження, захист майнових прав.

Zhukevych I.V. The judicial control in the aspect of execution of court decisions regarding property rights in civil cases.

The enforcement of a court decision is an integral component of everyone's right to legal protection, which includes, in particular, a legally defined set of actions aimed at protecting and restoring violated rights, freedoms, and legitimate interests of individuals and legal entities, society, and the state. This is the final stage of jurisdictional (rights protection) activity, without the implementation of which the meaning of the previous activity of the court is lost, since it is the implementation of the court decision that completes the process of protecting the subjective property and personal non-property rights of citizens and legal entities through their actual implementation in the manner and procedure determined by the Constitution and laws of Ukraine. However, illegal decisions or wrongful actions of the executor,

as well as his inaction, can significantly complicate, hinder or even make impossible the execution of the decision, thereby violating the rights of the participants in the legal relationship. Therefore, among the main principles of enforcement proceedings, the Law of Ukraine «On Enforcement Proceedings» singles out the provision of the right to appeal decisions, actions or inactions of state and private executors, the implementation of which is important for securing property rights. Thus, the protection of property rights is carried out in legal proceedings, as well as in the way of challenging the decision, action or inaction of the state executor or other official of the state executive service. In order to ensure the execution of a court decision, which concerns property rights, the executor is obliged to take the measures provided for by the law regarding the enforcement of decisions, to carry out enforcement actions impartially, effectively, in a timely manner and in full. In the opposite case, the activity of the executor is subject to judicial control by filing a complaint with the civil court, which passed a decision that is subject to enforcement and concerns property rights. In addition, judicial control can be manifested by the court rejecting requests of the executor, which relate to a civil case on the protection of property rights. That is, judicial control over the execution of court decisions regarding property rights in civil cases can be carried out in two ways, each of which is ultimately aimed at protecting a person's civil property rights.

Key words: judicial control, civil process, civil proceedings, property civil law, execution of court decisions, enforcement proceedings, protection of property rights.

Постановка проблеми. Виконання судового рішення є невід'ємною складовою права кожного на судовий захист, яка охоплює, зокрема, законодавчо визначений комплекс дій, спрямованих на захист і відновлення порушених прав, свобод, законних інтересів фізичних та юридичних осіб, суспільства, держави (пункт 2 мотивувальної частини Рішення Конституційного Суду України від 13.12.2012 № 18-рп/2012[1]). Це кінцевий етап юрисдикційної (правозахисної) діяльності, без реалізації якого втрачається сенс попередньої діяльності суду, оскільки саме виконанням рішення суду завершується процес захисту суб'єктивних майнових та особистих не майнових прав громадян і юридичних осіб шляхом їх фактичної реалізації у спосіб та порядок, визначений Конституцією та законами України. Однак незаконні рішення або неправомірні дії виконавця, так само як і його бездіяльність, можуть значно ускладнювати, перешкоджати або навіть унеможливити виконання рішення, тим самим порушувати права учасників правовідносин.

Метою дослідження є визначення особливостей судового контролю в аспекті виконання судових рішень щодо майнових прав у цивільних справах.

Стан опрацювання проблематики. За роки після набуття чинності оновленим Цивільним процесуальним кодексом України [2] (далі – ЦПК України) проводилися численні дослідження проблематики здійснення судового контролю у цивільному судочинстві, результати яких відображені у наукових статтях, навчальних посібниках і підручниках. Але питанню судового контролю в аспекті виконання судових рішень щодо майнових прав у цивільних справах уваги приділено майже не було. Лише частково цю тему розглянули К. Гусаров, І.В. Лимарь, Л.С. Малярчук та деякі інші дослідники.

Виклад основного матеріалу. Серед основних засад виконавчого провадження у Законі України «Про виконавче провадження» [3] виокремлено забезпечення права на оскарження рішень, дій чи бездіяльності державних та приватних виконавців. Реалізація цього права має важливе значення для забезпечення майнових прав.

Як роз'яснено у пункті 1 постанови пленуму Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ «Про судову практику в справах про зняття арешту з майна» від 03 червня 2016 року № 5 [4] в порядку цивільного судочинства захист майнових прав здійснюється у позовному провадженні, а також у спосіб оскарження рішення, дії або бездіяльності державного виконавця чи іншої посадової особи державної виконавчої служби.

Примусове виконання рішень покладається на органи державної виконавчої служби (державних виконавців) та у передбачених законом випадках на приватних виконавців. Зокрема, як встановлюється у положеннях Закону України «Про виконавче провадження», приватний виконавець здійснює примусове виконання рішень, крім: рішень про відібрання і передання дитини, встановлення побачення з нею або усунення перешкод у побаченні з дитиною; рішень, за якими боржником є держава, державні органи, Національний банк України, органи місцевого самоврядування, їх посадові особи, державні та комунальні підприємства, установи, організації, юридичні особи, частка держави у статутному капіталі яких перевищує 25 відсотків, та/або які фінансуються ви-

ключно за кошти державного або місцевого бюджету; рішень, за якими боржником є юридична особа, примусова реалізація майна якої заборонена відповідно до закону; рішень, за якими стягувачами є держава, державні органи (крім рішень Національного банку України), органи військового управління; рішень адміністративних судів та рішень Європейського суду з прав людини; рішень, які передбачають вчинення дій щодо майна державної чи комунальної власності; рішень про виселення та вселення фізичних осіб; рішень, за якими боржниками є діти або фізичні особи, які визнані недієздатними чи цивільна дієздатність яких обмежена; рішень про конфіскацію майна; рішень, виконання яких віднесено безпосередньо до повноважень інших органів, які не є органами примусового виконання; рішень, за якими боржником є уповноважений суб'єкт управління або господарське товариство в оборонно-промисловому комплексі, та рішень, які передбачають вчинення дій щодо їх майна; інших випадків, передбачених законодавством [3].

Згідно з пунктом 1 частини другої статті 18 Закону України «Про виконавче провадження» виконавець зобов'язаний здійснювати заходи примусового виконання рішень у спосіб та в порядку, які встановлені виконавчим документом і законом.

При цьому, Закон України «Про виконавче провадження» [3] виокремлює порядок:

- виконання рішень немайнового характеру;
- виконання рішень шляхом звернення стягнення на кошти та інше майно боржника.

Статтею 10 Закону України «Про виконавче провадження» визначено, що заходами примусового виконання рішень є: звернення стягнення на кошти, цінні папери, інше майно (майнові права), корпоративні права, майнові права інтелектуальної власності, об'єкти інтелектуальної, творчої діяльності, інше майно (майнові права) боржника, у тому числі якщо вони перебувають в інших осіб або належать боржникові від інших осіб, або боржник володіє ними спільно з іншими особами; звернення стягнення на заробітну плату, пенсію, стипендію та інший дохід боржника; вилучення в боржника і передача стягувачу предметів, зазначених у рішенні; заборона боржнику розпоряджатися та/або користуватися майном, яке належить йому на праві власності, у тому числі коштами, або встановлення боржнику обов'язку користуватися таким майном на умовах, визначених виконавцем; інші заходи примусового характеру, передбачені законом [3].

Під час здійснення виконавчого провадження виконавець вчиняє виконавчі дії та приймає рішення шляхом винесення постанов, попереджень, внесення подань, складення актів та протоколів, надання доручень, розпоряджень, вимог, подання запитів, заяв, повідомлень або інших процесуальних документів у випадках, передбачених законодавством України [32]. Зокрема, виконавець зобов'язаний вживати передбачених цим Законом заходів щодо примусового виконання рішень, неупереджено, ефективно, своєчасно і в повному обсязі вчиняти виконавчі дії (частина перша статті 18 Закону України «Про виконавче провадження» [2]).

Стягнення за виконавчими документами звертається у першу чергу на кошти боржника у національній та іноземній валютах, інші цінності, у тому числі на кошти на рахунках боржника у банках та інших фінансових установах (частина друга статті 48 Закону України «Про виконавче провадження» [3]). Згідно з частиною п'ятою статті 48 Закону України «Про виконавче провадження» у разі відсутності у боржника коштів та інших цінностей, достатніх для задоволення вимог стягувача, стягнення невідкладно звертається також на належне боржнику інше майно, крім майна, на яке згідно із законом не може бути накладено стягнення. Звернення стягнення на майно боржника не зупиняє звернення стягнення на кошти боржника. Боржник має право запропонувати види майна чи предмети, які необхідно реалізувати в першу чергу. Черговість стягнення на кошти та інше майно боржника остаточно визначається виконавцем [3].

Виконавець проводить перевірку майнового стану боржника у 10-денний строк з дня відкриття виконавчого провадження. У подальшому така перевірка проводиться виконавцем не рідше ніж один раз на два тижні - щодо виявлення рахунків боржника, не рідше ніж один раз на три місяці - щодо виявлення нерухомого та рухомого майна боржника та його майнових прав, отримання інформації про доходи боржника (частина восьма статті 48 Закону України «Про виконавче провадження» [3]).

У протилежному випадку дії або бездіяльність виконавця може бути оскаржено до суду (піддається судовому контролю). Прикладом цього є справа про оскарження дій та бездіяльності державного виконавця Самарського відділу державної виконавчої служби у м. Дніпрі Південно-Східного міжрегіонального управління Міністерства юстиції (м. Дніпро). Скарга мотивована тим, що рішенням Пустомитівського районного суду Львівської області з ТОВ «Лайф Хаус Біл-

дінг» на користь ОСОБА_1 стягнуто грошові кошти у розмірі 80 142 грн та 15 тис. грн витрат за проведення експертного дослідження. Виконавчий лист, виданий на підставі вказаного рішення, був переданий на виконання до Самарського відділу Державної виконавчої служби у м. Дніпрі (далі - Самарський відділ ДВС у м. Дніпрі), відкрито виконавче провадження. 16 лютого 2021 року старшим державним виконавцем Шевченком В.Р. прийнято постанову про повернення виконавчого документу стягувачу на підставі пункту 2 частини першої статті 37 Закону України «Про виконавче провадження» у зв'язку з відсутністю майна у боржника. Однак стягувач, вважаючи вказану постанову незаконною, необґрунтованою та такою, що прийнята без здійснення всіх можливих виконавчих дій звернувся за захистом своїх цивільних майнових прав до інституту судового контролю [5].

Слід також зазначити, що відреагувати на неправомірні дії виконавця суд може і за допомогою постановлення окремої ухвали щодо державного виконавця, іншої посадової особи органу державної виконавчої служби чи приватного виконавця та направити її органам, до повноважень яких належить притягнення таких осіб до дисциплінарної відповідальності, або органу досудового розслідування, якщо суд дійде висновку про наявність у діях (бездіяльності) таких осіб ознак кримінального правопорушення. З метою забезпечення виконання вказівок, що містяться в окремій ухвалі, суд встановлює в ній строк для надання відповіді залежно від змісту вказівок та терміну, необхідного для їх виконання (ст. 262 ЦПК України), у чому також вбачається опосередкований контроль за виконанням рішення [6, с. 163].

Також судовий контроль може проявлятися шляхом відмови суду виконавцю у доступі до документів, які мають відношення до цивільної справи, що стосується майнових прав. Оскільки суд, відмовляючи виконавцеві у задоволенні зазначеного процесуального документа, фактично визнає його дії незаконними. Хоча непряме визнання такої незаконності не тягне за собою констатування виходу приватним виконавцем за межі власних повноважень, визначених ст. 5 Закону України «Про виконавче провадження», та автоматичне настання для порушника права негативних наслідків [7, с. 58].

Слід також вказати, що в даний час скасовано строки добровільного виконання судових рішень боржником у справах майнового характеру. Примусове виконання рішення починається з дня відкриття виконавчого провадження. До прийняття нової редакції Закону України «Про виконавче провадження» [3] державний виконавець визначав строк добровільного виконання боржником рішення до 7 днів (у разі виконання рішення про примусове виселення боржника до 15 днів). Дане нововведення у літературі [7, с. 30] відноситься до спірних, оскільки добросовісний боржник фактично позбавлений права виконати рішення добровільно, не сплачуючи виконавчого збору. Піддаючи критиці дане положення, О. Кузь справедливо відмічає, що ненадання боржнику строку для добровільного виконання рішення може взагалі знищити в добросовісного боржника намір на самостійне виконання рішення. Скасування можливості добровільного виконання рішення з одночасним покладенням на боржника додаткових фінансових витрат може викликати зворотній ефект, адже знищується наявний стимул для добровільного виконання рішення [8].

Тут також слід вказати про важливість належного суб'єкта звернення за судовим контролем. Приміром у справі 357/5772/22 [9] позивачі звернулися до суду з позовом, в якому просили припинити обтяження - заборону на відчуження об'єкта нерухомого майна (арешт) житлового будинку. Втім оглянувши матеріали справи, прийшов до висновку про відмову у відкритті провадження в частині позовних вимог. Аргументування наступне. Якщо опис та арешт майна проводився державним виконавцем, скарга сторони виконавчого провадження розглядається в порядку, передбаченому розділом VII ЦПК. Інші особи, які є власниками (володільцями) майна і які вважають, що майно, на яке накладено арешт, належить їм, а не боржникові, можуть звернутися до суду з позовом про визнання права власності на це майно і про зняття з нього арешту, що передбачено статтею 60 Закону про виконавче провадження. У зв'язку із цим боржник не може пред'являти такий позов, оскільки у судовому процесі він є відповідачем та законом для нього встановлений інший порядок вирішення питання. У разі пред'явлення до суду такого позову в порядку цивільного судочинства суддя має відмовити у відкритті провадження на підставі пункту 1 частини другої статті 122 ЦПК, а, помилково прийнявши позов до розгляду, під час судового розгляду суд має закрити провадження у справі з підстави, передбаченої пунктом 1 частини першої статті 205 ЦПК.

При цьому, необхідно враховувати, що право на звернення до суду зі скаргою у виконавчому провадженні є строковим, у разі його пропущення з поважних причин останній може бути понов-

лений судом. У разі оскарження порушення прав сторони виконавчого провадження триваючого характеру (бездіяльність виконавця щодо не зняття арешту з майна) скарга може бути подана в будь-який час з огляду на триваючий характер такого порушення. Триваючим правопорушенням вважається проступок, пов'язаний з тривалим та безперервним невиконанням суб'єктом обов'язків, визначених законом. Характерним для таких порушень є безперервне продовження бездіяльності та, відповідно, порушення закону [10, с. 153].

Зауважимо, що численні реформи органів системи виконання наразі так і не вирішили ключові проблеми в системі примусового виконання судових рішень, до яких можна віднести: непомірну завантаженість державних виконавців, неефективність організаційної структури органів та осіб примусового виконання, відсутність оперативного доступу виконавців до інформаційно-пошукової системи з усіма реєстрами, яка б дозволила оперативно вирішувати питання щодо розшуку майна боржника, накладення на нього арешту та звернення на нього стягнення, відсутність дієвих механізмів контролю та відповідальності органів та осіб, наділених повноваженнями примусово виконувати судові рішення, наслідком чого є надзвичайно велика кількість невиконаних актів правосуддя поряд із порушенням строків вчинення виконавчих дій [10, с. 30].

Висновки. Отже, захист майнових прав здійснюється у позовному провадженні, а також у спосіб оскарження рішення, дії або бездіяльності державного виконавця чи іншої посадової особи державної виконавчої служби. При цьому судовий контроль за виконанням судових рішень щодо майнових прав у цивільних справах може здійснюватися шляхом: по-перше, оскарження дій або бездіяльності виконавця щодо забезпечення виконання судового рішення, яке стосується цивільних майнових прав; по-друге, відмови суду виконавцю у доступі до документів, які мають відношення до цивільної справи, що стосується майнових прав, оскільки суд у такий спосіб фактично визнає його дії щодо витребування такого документа незаконними.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Рішення Конституційного Суду України від 13.12.2012 № 18-рп/2012. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v018p710-12#Text>.
2. Цивільний процесуальний кодекс України: Закон України від 18.03.2004 р. № 1618-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/1618-15>.
3. Про виконавче провадження: Закон України від 02.06.2016 року № 1404-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/1404-19>.
4. Про судову практику в справах про зняття арешту з майна: Постанова пленуму Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 03 червня 2016 року № 5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0005740-16#Text>.
5. Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду від 10.08.2022 року. URL: <http://iplex.com.ua/doc.php?regnum=105706277&red=100003ff90d2e5cc6cd7e76a88b0be8db5417b&d=5>.
6. Малярчук Л.С. Нові правила оскарження рішень, дій або бездіяльності виконавців під час звернення стягнення на майно боржника: переваги та недоліки. *Часопис Київського університету права*. 2018. № 2. С. 161–164.
7. Гусаров К. Судовий контроль за виконавчим провадженням під час звернення стягнення на майно боржника, що перебуває в інших осіб. *Теорія і практика правознавства*. 2023. Вип. 1(23). С. 50–61.
8. Кузь А. Новели виконавчого провадження. ЮРЛИГА. URL: http://jurliga.ligazakon.ua/blogs_article/600.htm.
9. Ухвала Білоцерківського міськрайонного суду Київської області від 18.07.2022 року. URL: <https://youcontrol.com.ua/catalog/court-document/105273660>.
10. Лимарь І.В. Судовий контроль за виконавчим провадженням у цивільному процесі: дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право» / Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, Міністерство освіти і науки України, Харків, 2023. 259 с.